

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete för ämneslärarexamen

Grundnivå

Digitaliseringen av Bildämnet- Fördel eller nackdel?

En intervjuundersökning om bildlärares uppfattning om digitaliseringen av Bildämnet

Författare: Susanne Lindström
Handledare: Sol Morén
Examinator: Maria Eriksson
Ämne/huvudområde: Pedagogiskt arbete
Kurskod: GPG22K
Poäng: 15 hp
Examinationsdatum: 2020-01-16

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

Abstract

Syftet med den här studien har varit att undersöka bildlärares uppfattningar om digitaliseringen av bildämnet och utifrån ett bildläraperspektiv undersöka vad bildlärarna anser att det finns för fördelar och nackdelar med användande av digitala verktyg och medier i bildundervisningen. Studien undersökte även bildlärares uppfattningar om det analoga bildskapandet påverkas av användning av digitala verktyg och medier i bildundervisningen. En kvalitativ forskningsmetod har använts för det här arbetet. Fem bildlärare har intervjuats på både gymnasiet och högstadiet. Analysmetoden för det här arbetet har utgått ifrån ett induktivt förhållningssätt, där olika kategorier och teman har tagits fram utifrån deltagarnas svar. Resultatet är uppdelat i fyra teman: Digitaliseringen av bildämnet- fördel och nackdelar, digitaliseringens förändring av bildämnet, kompetens inom digitalt bildskapande och analogt respektive digitalt bildskapande i bildämnet. Resultatet visar att bildlärarna uppfattar digitaliseringens fördelar med att eleverna lätt kan söka information och inspiration, samt att det är lättare att kommunicera med eleverna med hjälp av digitala verktyg och medier. Nackdelar som bildlärarna uppfattade är resursbrist och att digitaliseringen medför distraktioner i bildundervisningen. Bildlärarna ser fortfarande det analoga bildskapandet som grunden för bildundervisningen men att analogt och digitalt bildskapande kan kombineras för att få en djupare kunskapsutveckling i bildämnet.

Keywords Analogt bildskapande, art teaching, digital, digital bild, digitalisering, art education, visual arts

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	1
2.	Syfte och frågeställningar.....	2
3.	Bakgrund.....	2
3.1	Historisk tillbakablick av bildundervisningen i skolan.....	2
3.2	Handens intelligens och det analoga bildskapandet.....	3
3.3	Digitaliseringen, digitala verktyg och medier i bildämnet.....	4
3.4	Bild och digitalisering i skolans styrdokument.....	5
3.5	Tidigare forskning om digitaliseringen i skolan.....	5
3.5.1	IKT- kunskaper.....	5
3.5.2	Bildämnet och IKT.....	6
3.5.3	Digitaliseringen av bildämnet.....	6
3.5.4	Digitala resurser och digital kompetens i bildundervisningen.....	7
4.	Teoretisk utgångspunkt.....	8
4.1	Sociokulturella perspektivet.....	8
5.	Metod och material.....	8
5.1	Metodologisk utgångspunkt.....	9
5.1.1	Fenomenografi.....	9
5.2	Kvalitativ intervju.....	9
5.3	Urval och genomförande.....	10
5.4	Studiens informanter.....	10
5.5	Bearbetning av material.....	11
5.6	Forskningsetiska överväganden.....	11
5.7	Validitet och reliabilitet.....	12
5.8	Generaliserbarhet.....	13
6.	Resultat och analys.....	13
6.1	Digitaliseringen av bildämnet- fördel och nackdelar.....	13
6.2	Digitaliseringens förändring av bildämnet.....	15
6.3	Kompetens inom digitalt bildskapande.....	16
6.4	Analogt respektive digitalt bildskapande i bildämnet.....	18
7.	Diskussion.....	20
7.1	Metoddiskussion.....	20
7.2	Resultatdiskussion.....	21
7.2.1	Digitaliseringen av bildämnet- fördel och nackdelar.....	21
7.2.2	Digitaliseringens förändring av bildämnet.....	21
7.2.3	Kompetens inom digitalt bildskapande.....	22

7.2.4	Analogt respektive digitalt bildskapande i bildämnet	22
8.	Sammanfattande slutsats	23
8.1	Förslag till vidare forskning	24
9.	Referenslista	25
10.	Bilagor	28
10.1	Bilaga 1- Informationsbrev	28
10.2	Bilaga 2- Intervjufrågor	29

1. Inledning

I ett alltmer digitaliserat samhälle påverkas skolan av nya utmaningar och bildämnet är inget undantag. Därför är det viktigt att värna om tillfällena till informellt lärande och kreativt skapande och att utbilda lärare och andra vuxna i hur digital teknik kan användas för att eleverna ska få den digitala kompetensen som styrdokumentet förespråkar (Gy11, s. 3)(Lgr11, s. 7). Digitaliseringen gör så att unga människor engagerar sig, deltar mer aktivt och lär sig mycket mer i jämförelse med en traditionell utbildning, vilket kan ses både som en utmaning och en möjlighet i undervisningen (Johansson, m.fl., 2013, s. 126–127). Ibland när unga människor och nya digitala verktyg och medier diskuteras verkar det antas att digital kompetens utvecklas automatiskt utan varken stöd eller handledning från lärare (Johansson, m.fl., 2013, s. 126-128). När samhället digitaliseras mer och medborgare inte hänger med i den digitala utvecklingen uppstår ett utanförskap. Förr uppfattades det som ett utanförskap om du inte hade skrivkunnighet och satsningar gjordes för att bibehålla denna kunnighet. Idag handlar utanförskapet om den digitala analfabetismen som kanske är en ännu större utmaning (UNESCO 2019). Min upplevelse är att digitaliseringen berör oss dagligen, vi bläddrar i smartphones, läser tidningen, söker information och så vidare på digitala apparater, därför att det går fortare än att göra det på analog väg. Även om digitaliseringen bidragit till mycket positivt i skolan och samhället i stort anser jag att det behöver ställas i kontext vad som händer med handens intelligens, eller det analoga bildskapandet.

Skolan behöver finna en balans mellan handen och teknikens möjligheter menar Göran Lundborg (2016), vilken tidigare arbetat som läkare och forskare inom kirurg. Inom bland annat bildkonst uttrycks handens kreativitet och skapande kraft och i hjärnan är motoriken kopplade till områden för känsel och det sensoriska inflödet från handen, från ögat och örat är viktiga i den skapande processen. En del människor som bland annat kompositörer och författare anser att skrapet från pennan på papper är inspirationsskapande och de menar att pennans friktion mot papperet behövs för att få den rätta inspirationen, istället för att knappa på ett tangentbord. Vidare menar Lundborg (2016) att mycket av inlärning sker genom imitation, när vi betraktar eller känner pennan mot papperet upplever vi det som positivt och meningsfullt, detta spelar stor roll vid undervisningen i bild.

Elza Dunkels är docent i pedagogiskt arbete på institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap vid Umeå universitet. Dunkels (2018, s. 19) skriver att unga och ny teknik ofta hör till framtiden och att den kan beskrivas som hotfull eller hoppfull: ”De kan så mycket men förstår inte att bevara det gamla och beprövade” eller ”Nu kommer det äntligen att bli bättre här i världen!”. Uttrycket ny teknik, framtiden och unga skapar tillsammans kraftfulla bilder i våra tankar. När det gäller den tekniska utvecklingen tror vi för mycket på förändring och glömmer att många äldre material och hantverk lever vidare. Samhället utvecklas och den som är född i en värld där internet är en viktig del tänker annorlunda om digitaliseringen jämfört med en person som kommer i kontakt med digitaliseringen som vuxen. Den yngre kommer att ta till sig kunskapen mer direkt än den vuxna som jämför med något gammalt och invariant för att förstå det nya (Dunkels, s. 23). Många pedagoger anser att deras elever kan mer än de själva och antyder därmed att det finns en begränsad kunskap, men i själva verket kan eleverna vissa saker och den vuxne kan andra. Dunkels (2018, s. 23) menar att lärarprofessionen har allt att vinna på att arbeta mer med attityder för att det oftast grundar sig i dåligt självförtroende hos pedagogen. När en ny teknik introduceras och den krånglar är det oftast de som är mest intresserade som lär sig hantera den nya tekniken, den som kan mindre ser oftast bara nackdelar och är kritiska. De vuxna idag har gått igenom olika

stadier av nya digitala verktyg och medier som de unga idag föds in i vilket kan leda till att det ibland blir svårt att kommunicera. Vi tolkar digitaliseringen och digitala medier på olika sätt och om vi ser digitaliseringen som ett användningsområde snarare än en teknik så kan vi se en meningsfullhet i användandet av det (Dunkels, s. 25-29).

Pernilla Nilsson är professor i naturvetenskapens didaktik och leder ett projekt om *Framtidens digitala lärande i skolan* (Pedagogiska Magasinet 2019, s. 48). Hon menar att lärare har en tung arbetsbörda när det gäller kraven på ökad digital kompetens. Lärare behöver känna sig lyssnade på och få möjlighet att ställa frågor om digitaliseringen och det kan innebära en utmaning för skolläring. Men menar Nilsson, istället för att prata om ”skolans digitalisering” borde vi prata om skolan i det digitala samhället och att skolan inte kan stå utanför den digitala utvecklingen. Digitaliseringen bör ses som ett verktyg bland andra för att skapa bästa möjliga förutsättningar för eleverna (Pedagogiska Magasinet 2019, s. 48-49).

I en tidigare examensuppsats som jag gjort (Lindström 2017), undersökte jag hur bildlärare på högstadiet använde sig av digitala verktyg i sin bildundervisning. Resultatet visade att flera av bildlärarna saknade digitala resurser och digital kompetens i bildundervisningen. Resultatet av min förra uppsats fick mig att genom fortsatt forskning med det här arbetet vilja undersöka vad bildlärare har för uppfattningar om digitala verktyg och medier i bildundervisningen, om det analoga skapandet påverkas av digitala verktyg och medier och om de ser digitaliseringen i bildundervisningen som ett hinder eller en möjlighet till en bra didaktisk bildundervisning.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med examensarbetet var att undersöka på vilka sätt digitala verktyg och medier påverkar undervisningen i bildämnet och undersöka vad som händer med bildundervisningen i en digitaliserad samtid, utifrån bildlärares perspektiv.

- Vilka för- och nackdelar anser bildlärare att det finns med användande av digitala verktyg och medier i bildundervisningen?
- På vilka sätt uppfattar bildlärare att användning av digitala verktyg och medier i bildundervisningen påverkar det analoga bildskapandet?

3. Bakgrund

I detta avsnitt kommer digitaliseringen i bildundervisningen beskrivas genom en historisk tillbakablick av bildämnet och av handens intelligens och vilken betydelse det har för kreativiteten, samt för det analoga bildskapandet. Avsnittet kommer även beskriva vad som menas med digitalisering och digitala verktyg och medier i skolan, för att sedan förklara vad styrdokumentet säger om digitaliseringen i bildämnet och slutligen kommer tidigare forskning inom området att beskrivas.

3.1 Historisk tillbakablick av bildundervisningen i skolan

Bildämnets historia är kopplad till såväl långa och starka traditioner som förändrade samhälleliga krav och förutsättningar, detta skriver professor Gunnar Åsén (Åsén 2017, s.

14) i boken *Bildundervisning och lärande genom bilder*. När det gäller bildämnet historia över tid kan tre olika faser kännetecknas, teckning som avbildning, teckning som uttrycksmedel och bild som kommunikationsmedel. Under 1800-talets mitt utövades teckning som avbildning och syftade till att eleverna skulle lära sig avbilda, bland annat genom att teckna linjer och geometriska former på ett papper med rutnät för att så småningom teckna föremål på fri hand (Åsén 2017, s. 14). I teckning ingick också att utveckla skriften och en tanke som uttrycktes var ”om inte skriften är vacker kan innehållet förlora sitt värde” (Lundgren 2014, s. 194). En av de som på allvar menade att konsten bör finnas med i utbildningen var filosof, psykolog och pedagogen John Dewey. Han menade att konsten måste få en central roll i varje läroplan för att den både fysiologiskt och socialt utgör en grundläggande kraft i barnets utveckling (Lundgren 2014, s. 194). Bildämnet blev i den svenska skolan ett eget skolämne i slutet på 1870- talet och ämnet skulle vara obligatoriskt i alla skolformer. Bildämnet sågs främst i en nyttoaspekt, där ämnets betydelse för landets industriella och ekonomiska utveckling och välbefinnande betonades på ett sätt som saknar motsvarighet i ämnets historia (Åsén 2017, s. 14-15). Kring sekelskiftet och i början av 1900-talet kopplades bildämnet till estetiska aspekter, elever skulle utbildas inom skönhetssinne och bidra till smakfostran. Samhällets intresse för god smak och estetik löpte samman med industrins och hantverkets behov av konsumentkvalificering. Nu skulle utbildningen inom bildämnet leda till att värdera och uppskatta de produkter som tillverkades och salufördes. Bildämnet ses under mitten av 1900-talet som ett friare ämne, där det fria skapandet syftade till att ge eleverna nya upplevelser, erfarenheter och utveckla nya idéer. I samband med detta började argument framföras om ämnets betydelse för att ge eleverna avkoppling och omväxling till det vanliga skolarbetet (Åsén 2017, s. 15-16). Genom att bildutbudet ökade i samhället under 1960-talet och ändrade karaktär i takt med utvecklingen av nya bildmedia som serier, reklam, film och TV skulle skolan inte längre ensidigt prioritera konstbilden. Eleverna skulle, förutom skapande arbete, få ökad kunskap om bild och bildspråk och lära dem att kritiskt granska de budskap som olika bilder förmedlade. En ny läroplan skrivs och i läroplanstexten beskrivs bildspråket som ett viktigt kommunikationsmedel vid sidan av att läsa, tala och skriva. I kursplanen för teckning i grundskolan 2000 betonades bildframställning, bildanalys och bildkommunikation framförallt som viktiga bildspråkliga kompetenser i bildämnet (Åsén 2017, s. 16- 17). Bildämnet har starka traditioner och historiskt sett haft en speciell roll, skild från de mer teoretiskt inriktade ämnena. Trots ändrade läroplaner med nya riktlinjer där bildämnet ses som ett kommunikationsämne, ses det av allmänheten som ett ämne där man bara målar och tecknar (Åsén 2017, s. 18).

3.2 Handens intelligens och det analoga bildskapandet

Den mänskliga civilisationen vilar till stor del på den mänskliga handens kunskap och kreativitet, möjligheter och erfarenheter, detta skriver Göran Lundborg i boken ”*Handen och hjärnan: Från Lucys tumme till den tankestyrda robothanden*”. Hantverkstraditioner har i alla tider varit grunden för formgivning och utsmyckning av vardagens bruksföremål. Måleri och skulpturkonst bygger på det händerna har skapat. Idag lever vi i en tid då handens kunskap och erfarenheter inte längre utnyttjas och tas tillvara på som tidigare och bildundervisningen nedprioriteras lätt i skolan. I dagens samhälle tillverkas färre föremål med händerna och handens möjligheter blir mest intressanta när det gäller att hantera datorns tangentbord, mobiltelefoner eller att kunna reglera datorspel (Lundborg 2011, s. 83). Handen är ett avancerat och kreativt verktyg gjort för att skapa, greppa och känna. Det är också ett sinnesorgan för känsel och beröring och ett sinne som om det inte används på rätt sätt så kan den i längden fungera sämre. Den digitala teknologin har mycket att erbjuda men bortom skärmen finns en kunskap som ofta nedprioriteras eller förbises i det digitala verktygens tid:

den kreativa handens möjligheter, dess erfarenheter och dess praktiska intelligens som vuxit fram under miljontals år. Det finns en tillfredsställelse i att använda våra händer i kreativitet i något konkret och handfast i kontrast till det digitala vi upplever på datorskärmen. Digitaliseringen är här för att stanna men det behövs en sund balans mellan teknikens och handens möjligheter (Lundborg 2019, s. 10-11). Lundborg (2019, s. 105) menar att handen *vet* mycket och *kan* mycket; den rymmer en dold kunskap som bygger på samlade och nedärvda erfarenheter från urminnes tider. I den digitala världen är handens intelligens och möjligheter något som uppmärksammas i samhällsdebatten, det handlar om digitaliseringens betydelse och möjligheter på individ- och samhällsnivå. Handen marginaliseras alltmer, men även om digitaliseringen idag har tagit över många yrken så behövs handens funktion i vissa yrken där digitaliseringen inte kan ersätta handen. Lundborg (2019, s. 106) vill framhäva att ögat-tanken-handen-skissen utgör grunden för kreativiteten och menar att datoriserade bildbehandlingsprogram kan vara viktiga i ett slutstadium av en skapande process. Skissande för hand ger en bättre återkoppling och en helt annan känsla jämfört när skapandet sker i ett datorprogram. Handens fria vilja kan komma till uttryck i den handritade skissen och handens kreativitet, skapande kraft och improvisationsförmåga får spela fritt (Lundborg 2019, s. 106-107). I vår digitala värld har mycket av handens kunskap och möjligheter nedprioriterats och ersatts av digitala verktyg i olika former och handen möter nu en ny typ av intelligens, nämligen den digitala intelligensen. Det innebär enligt Lundborg (2019, s. 110) om handrörelser på tangentbordet, att statiskt greppa om en mus och klicka och scrolla med hjälp av pekfingeret eller att navigera med fingrar över en skärm på surfplatta eller en smartphone.

3.3 Digitaliseringen, digitala verktyg och medier i bildämnet

För att förstå begreppet digitalisering, digitala verktyg och digitala medier i bildämnet behöver begreppen förklaras. Digitalisering används i den här studien som ett övergripande begrepp som innefattar både digitala verktyg och medier. Digitala verktyg är till exempel en kamera, dator, mobiltelefon eller en lärplatta (Skolverket, 2020). Det kan även vara ett program i dator eller en internetbaserad tjänst som används för att redigera bild och film (Skolverket, 2020). Digitala medier är till exempel webbtjänster eller sociala medier (Skolverket, 2020).

Digitala medier innebär att vi människor lever i en annan informationsteknologi i vår vardag mot vad vi gjorde förr. Barn kommer i kontakt med digitala verktyg och medier mycket tidigt och aktiviteter som att läsa, skriva och annan hantering av symboler äger rum genom tangentbordet, skärmen och internet (Säljö, m. fl 2014, s. 697). Den digitala tekniken är inte utvecklad för skola och lärande då den kommer in i verksamheten bakvägen och via det genomslag som den fått i samhället i övrigt. Den bryter ned väggar inom utbildningen och förändrar det traditionella sättet att arbeta i ett klassrum (Säljö, m.fl 2014, s. 698). Idag ser vi ett nytt samhälle växa fram på grund av digitaliseringen i samhället och det är naturligt att det blir en del av utvecklingen i skolan (Säljö, m.fl 2014, s. 698). Det blir allt viktigare att utveckla digital kompetens i skolan eftersom att den som inte har någon rimlig datorkunnighet har idag svårt att ta sig in på en arbetsplats. Digitaliseringen påverkar även skolarbetet i en alltmer direkt mening genom att den interageras i pedagogiska praktiker (Säljö, m.fl 2014, s. 699). Digitaliseringen interageras i samhället på olika sätt och kan bemötas med skepsis eller välkomnas. Kreativitet kan uppmuntras även med hjälp av digitala verktyg och medier i bildämnet och förmågan att måla på analog väg har kommit att utmanas av förmågan att med digitala verktyg och medier skapa bild (Marner & Örtengren, 2017, s. 71-72).

3.4 Bild och digitalisering i skolans styrdokument

I kursplanen för gymnasieskolans syfte i bildämnet skriver Skolverket (Skolverket, 2011a) att eleverna ska lära sig en mångfald av olika arbetsmetoder och nämner tvådimensionellt, tredimensionellt eller digitalt bildskapande i bildundervisningen. Undervisningen ska bidra till att eleverna får möjlighet att fördjupa sina erfarenheter och utvecklar sin förmåga att uttrycka sig för att få en hantverksskicklighet i några valda tekniker (Skolverket, 2011a). I *Läroplan för gymnasieskolan 2011* (Gy11, s. 3) står det bland annat att digitaliseringen och den tekniska utvecklingen ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. I ett alltmer digitaliserat samhälle ska skolan bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens och hur de kan använda digital teknik. Skolan ska även bidra till att eleverna utvecklar en förståelse för hur digitaliseringen påverkar samhället och individen. Eleverna ska även utveckla kunskap om den digitala teknikens risker och möjligheter. Dessa förmågor som eleverna ska utveckla inom digital teknik och digital kompetens är viktiga ibland annat arbets- och samhällslivet (Gy11, s. 3).

I kursplanen för bild i grundskolan skriver Skolverket (2011b) att eleverna genom undervisning ska ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att skapa med digitala och hantverksmässiga tekniker och verktyg, samt med olika material. I *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Lgr11, s. 7-8) står det skrivet att skolans uppdrag är att eleverna ska utveckla en förståelse för hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Eleverna ska ges möjlighet till att använda digital teknik i undervisningen och de ska utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik för att bland annat kunna se möjligheter och risker med den digitala tekniken. Undervisningen ska även ge eleverna förutsättningar för att utveckla digital kompetens (Lgr11, s. 8).

Sammanfattningsvis ska både gymnasieelever och grundskoleelever ges förutsättningar att utveckla kunskaper om att skapa med digital teknik, de ska genom bildundervisningen utveckla en förståelse för digitaliseringens påverkan på individ och samhälle. Både gymnasieelever och grundskoleelever ska lära sig använda digital teknik, inte bara till att skapa utan även se risker och möjligheter som arbete med digital teknik medför. Bildundervisningen ska även utveckla en digital kompetens hos eleverna, detta nämner både läroplanen för gymnasiet och grundskolan.

3.5 Tidigare forskning om digitaliseringen i skolan

I detta avsnitt presenteras och diskuteras den tidigare forskning som varit relevant för denna studie. För att lyfta fram digitaliseringen av bildämnet och vad bildlärare anser om implementeringen av digitala verktyg och medier i bildundervisningen är det av intresse att lyfta fram studier som diskuterar detta. Det har även varit av intresse för studien att se hur det digitala bildskapandet ser ut utanför Sverige, därför har Black och Brownings (2011) studie varit intressant för den här studien.

3.5.1 IKT- kunskaper

Jan Hylén som är filosofie doktor i statsvetenskap och har en bakgrund som forskningschef på bland annat Skolverket, har skrivit boken *Digitaliseringen av skolan* (2010). Hylén (2010, s. 8) menar att begreppet digitalisering kan förkortas med samlingsbegreppet IKT, vilket är

en förkortning för *informations och kommunikationsteknologi*. IKT omfattar såväl datorer som annan informationsteknisk utrustning, som; datorprojektorer, digitalkameror, skanner, mobiltelefoner, olika typer av interaktiva skrivtavlor med mera. Allt detta är exempel på utrustning som används i skolan idag. Hylén (2010, s. 19-21) menar att det finns studier som visar att IKT-användning ger positiva skillnader i elevernas förmåga att bearbeta information, att reflektera och tänka kritiskt samt vara kreativa. Eleverna använder i allmänhet digitala verktyg och medier i större utsträckning hemma än i skolan. Hylén (2010, s. 22) menar att det finns flera argument för att digitaliseringen i den traditionella skolan kan effektiviseras med hjälp av teknikstödda metoder förbättra elevernas lärande. Dagens unga lever i en miljö där digitaliseringen spelar en avgörande roll och skolan kan hjälpa eleverna att förstå och använda sig av digitala verktyg och medier för det framtida arbetslivet. Även om eleverna kommer till skolan med tekniska kunskaper innebär det inte att de är mogna IKT- användare. Den digitala tekniken behöver läras ut och den kompetensen är svår att lära sig på egen hand. Vidare menar Hylén (2010, s. 22) att alla elever inte är lika vana vid IKT- användning och därför bör skolan ge den kunskapen till eleverna. I dagens växande digitaliserade samhälle finns ett behov av IKT-kunskaper och skolan måste utveckla tekniker för att identifiera och mäta och utveckla dessa kunskaper.

3.5.2 Bildämnet och IKT

Catrine Björck, fil. Dr i utbildningsvetenskap har studerat vad datorn har för betydelse i bildämnet och hur nya möjligheter kan skapas med digitala tekniker (Björck 2014, s. 195). I sin avhandling menar hon att digitala resurser, digital kompetens hos lärare och bra material och innehåll krävs för att lyckas med en bra digital bildundervisning (Björck 2014, s. 195). Vidare menar Björck (2014, s. 196) att digitala verktyg bör ses som en artefakt som skapar förutsättningar för eleven att få möjlighet till att utveckla sin mediekunnighet. Något som är unikt med datorn är möjligheten att göra om en bild i ett redigeringsprogram men kunskapen måste komma från läraren och planeras i det didaktiska upplägget, så att både den praktiska och visuella praktiken möjliggörs (Björck 2014, s. 196). Den snabba tekniska utvecklingen gör det nödvändigt att eleverna får den grundläggande tekniska kunskap som krävs för att de ska kunna utveckla en mediekunnighet och ges möjlighet att aktivt delta i samhällslivet (Björck 2014, s. 196). Vidare framhåller Björck (2014, s. 196) att den viktigaste aspekten för bildundervisningen är att eleverna ges möjlighet att utveckla visuell kompetens, där bildlärare har både kunskaper och kompetens inom digital teknik. Funktioner som elever oftast använder utanför skolan är att umgås på sociala sidor, se på film, lyssna på musik och spela spel (Björck 2014, s. 199). Det går inte att förutsätta att eleverna kan tillägna sig den digitala kunskapen utanför skolan, vilket gör att det är viktigt att digitalt bildarbete behöver komma in i bildundervisningen, eleven ska inte behöva lära sig den digitala kompetensen utanför skolan (Björck 2014, s. 199).

3.5.3 Digitaliseringen av bildämnet

Forskarna Anders Marner och Hans Örtegren (2013) har studerat implementeringen av digitala verktyg och medier i bildundervisningen och de spänningar som kan uppstå i förhållande till äldre bildteknologi när en ny teknologi utvecklas. Forskarna menar att de förändringar som bildämnets kursplaner har genomgått under årens lopp har alltmer fokuserat på ett bredare bildbegrepp och inte endast ett konstbegrepp. På grund av detta menar Marner och Örtegren (2013, s. 31-32) att bildämnet borde vara mer förberett för digitala verktyg och medier eftersom det lätt kan infogas i ett bredare bildbegrepp. Vidare visar studien att det

analog bildskapandet fortfarande har ett starkt grepp om bildundervisningen i praktiken och att arbete med digitala verktyg och medier är begränsat. Studien visar att knappt hälften av bildlärarna karaktäriserar bildämnet som ett estetiskt-praktiskt ämne vilket ställs i kontrast med de nya styrdokumenterna (Marner & Örtegren 2013, s. 32-33). Digitala verktyg och medier där program utför en hel del av arbetet, utmanar bildämnet som fortfarande använder traditionell teckning och målning som redskap och metod i bildarbetet, vilket då lägger fokus på hantverket (Marner & Örtegren 2013, s. 32-33). Detta bekräftas även i den *nationella ämnesutvärderingen för bild i grundskolan 2015* (Marner & Örtegren 2015, s. 180), där analog bildframställning fortfarande präglar bildundervisningen, medan digital bildframställning är ovanlig. Den digitala bilden är ännu inte en del av den vardagliga bildundervisningen (Marner & Örtegren 2015, s. 180). Vidare har forskarna sett ett avståndstagande till digitala verktyg och medier från bildlärare, den digitala tekniken ses ibland som underhållande lek och därmed minskar kreativiteten hos eleverna. Även resursbrist har nämnts som en bidragande faktor till att digitala medier och digitala verktyg används lite eller inte alls i bildundervisningen (Marner & Örtegren 2013, s. 34). De ekonomiska och materiella resurserna sågs som viktiga förutsättningar för att använda digitala verktyg och medier i bildundervisningen. Tre av de nio skolor som ingick i studien visade på ett motstånd till digitaliseringen i bildämnet, detta berodde till stor del på bristande digital utrustning och stora undervisningsgrupper vilket orsakade svårigheter att implementera digital teknik. I dessa fall berodde inte motståndet på att bildlärarna inte hade digital kompetens utan att det berodde på andra faktorer som resursbrist. Några bildlärare i studien såg digitala verktyg och medier som ett hot mot det analoga bildskapandet, det som ansågs vara heligt för bildämnet. Den teknologi som främjas är de analoga, det vill säga det som redan är integrerade i ämnet som teckning och målning (Marner & Örtegren 2013, s. 38). Vidare visade studien att många elever använder digitala verktyg och medier på sin fritid men förväntar sig inte att få arbeta med digitala bilder därför att enligt dem är bildämnet helt präglat av teckning och målning. Den enda gången digitala verktyg och medier användes i bildundervisningen var när information söktes eller när bildläraren presenterade ett ämnesområde. Den digitala tekniken förekommer endast i vissa situationer och mer som undantag än som regel i undervisningen (Marner & Örtegren 2013, s. 39). Studien visade även att färdigheter inom det analoga bildskapandet, som att använda händerna till att skapa, riskerade att gå förlorade om alltför ensidigt digitalt bildskapande förekom i bildundervisningen (Marner & Örtegren 2013, s. 42).

3.5.4 Digitala resurser och digital kompetens i bildundervisningen

Forskarna och professorerna Joanna Black och Kathy Browning menar att vissa bildlärare ser det digitala bildskapandet som ett problem, för att det inte finns tillräckligt med digitala resurser att tillgå i bildundervisningen (Black & Browning 2011, s. 19). Bildlärarnas motstånd berodde inte bara på brist på digitala resurser utan även brist på datorkunskap, tid i undervisningen, ökad stress för bildlärarna och bristen på support för digitalt bildskapande (Black & Browning 2011, s. 19). Vidare menar Black och Browning (2011, s. 20) att bildlärare behöver vidareutbilda sig och skaffa digital kompetens för att eleverna ska få den kompetensutveckling som läroplanen förespråkar. Black och Browning (2011, s. 20) menar att lärare som ignorerar digitaliseringen i undervisningen hindrar eleverna från att kunna arbeta utvecklande i den nya bildskapande världen som vi lever i nu. Forskarna menar att för att eleverna ska få en så bra digital bildundervisning som möjligt så krävs det att bildlärarna får bra kompetensutveckling inom digitalt bildskapande (Black & Browning 2011, s. 22). Även forskarna Marner & Örtegrens (2015, s. 38) studie visade att bildlärarna är i behov av

kompetensutveckling, särskilt inom digitalt bildarbete. Flera bildlärare i studien påpekade att den digitala utrustningen är otillräcklig och att bildlärarna saknar färdigheter i och kunskaper om digital bild (Marner 2015, s. 7).

4. Teoretisk utgångspunkt

I detta avsnitt presenteras det sociokulturella perspektivet som är den teoretiska utgångspunkten för den här studien.

4.1 Sociokulturella perspektivet

Det sociokulturella perspektivet har sitt ursprung i psykologen, pedagogen och filosofen Lev Semenovich Vygotskijs arbete om utveckling, lärande och språk. Ett av de grundläggande begreppen i det sociokulturella perspektivet är mediering (Säljö 2014, s. 297-298). Med mediering avser att människor använder redskap eller verktyg för att tolka och förstå omvärlden, vilket är en kulturell angelägenhet som äger rum i dialog med andra människor (Säljö 2014, s. 298-299). Medvetandet är dynamiskt och föränderligt och speglar den omgivande kulturen både till innehåll och form, kulturella gemenskaper formas av traditioner och de ändras och utvecklas (Säljö 2014, s. 300). En bild eller en teckning existerar på papper eller på en datorskärm, båda har intellektuella och fysiska redskap och kan nämnas som kulturella redskap (Säljö 2014, s. 301). En viktig del som Vygotskijs teori påpekar är att vi bör ha tillgång till olika kompletterande medierade system som fungerar tillsammans. Detta bör vi ha i åtanke inte minst i vår tid då den digitala tekniken gör det möjligt för oss att använda bilder på nya och ganska revolutionerande sätt (Säljö 2014, s. 302).

Det sociokulturella perspektivet innebär även att beskriva och förstå lärandet, en person behöver vara bekant med och lära sig kulturella redskap och förstå den medierade världen (Säljö 2014, s. 303). Läraren och undervisningen är nyckeln till kunskaper som ger förutsättningar för att eleven ska förstå processer i natur och samhälle på ett betydelsefullt sätt (Säljö 2014, s. 304). Inom det sociokulturella perspektivet beskriver Vygotskij att nya kunskaper och färdigheter ger möjlighet att utvecklas av nya medier. Lärande och utveckling ger en förståelse av hur människor blir delaktiga i kunskaper och erfarenheter genom att samspela med olika aktiviteter. Interaktion och kommunikation blir nycklar till lärande och utveckling och kunskap är något som människor deltar i (Säljö 2014, s. 307). Undervisningen i skola är en normativ kunskap som bygger på olika värderingar och idéer om vad som är värdefull kunskap och vad människor bör kunna. Det sociokulturella perspektivet betonar hur kunskap växer ur samspel mellan elever och lärare, där lärande ses som en del av mänsklig samvaro och där skolans funktion är att göra människor delaktiga i samhällets kollektiva kunskaper (Säljö 2014, s. 308). Skolan har en central funktion där individen kommer i kontakt med kunskaper som är nödvändiga i ett alltmer komplext samhälle (Säljö 2014, s. 309).

5. Metod och material

I detta avsnitt presenteras metodval, urval och genomförande som gjorts för den här studien. De forskningsetiska överväganden redovisas och vilket material som har använts och bearbetats i studien. Vidare diskuteras studiens tillförlitlighet.

5.1 Metodologisk utgångspunkt

Syftet med studien var att undersöka fem bildlärares uppfattningar gällande digitaliseringen i bildämnet, om digitala verktyg och medier påverkar det analoga bildskapandet och vilka fördelar och nackdelar bildlärarna ser med digitala verktyg och medier i bildundervisningen. För detta syfte passade en kvalitativ metod bra med ett induktivt förhållningssätt, det innebär att analysen av intervjuerna består i att urskilja de olika människornas kvalitativa sätt att tänka, beskriva och uppfatta det som undersöks. Utifrån det kommer mönster ur svaren fram och olika kategorier kan utformas (Kihlström 2007, s. 162). Intervjuerna spelades in och sedan avlyssnades varje intervju flera gånger och därefter skrevs deltagarnas svar ned. De svar från deltagarna som var intressant att citera tidskodades. Därefter jämfördes de deltagande bildlärares svar med varandras och olika mönster ur svaren kunde urskiljas, vilket resulterade i olika teman i analysen. Det induktiva förhållningssättet innebär att teorier utvecklas utifrån en mängd intervjuer och utifrån resultatet generaliseras slutsatser (Bryman 2018, s. 49). För att få en helhetsbild av vad bildlärare har för uppfattningar om digitaliseringen i bildämnet passade kvalitativa intervjuer bra för den här studien. Den kvalitativa forskningen brukar vara mer inriktad på ord snarare än siffror vid insamling och analys av data (Bryman 2018, s. 454). En kvantitativ metod passar bra för att göra undersökningar genom exempelvis enkäter där forskaren är intresserad av mätning där resultatet genererar i siffror snarare än ord (Bryman 2018, s. 223). Studien har inspirerats av den fenomenografiska metodansatsen (Kihlström 2007, s. 157), vilket beskrivs i följande avsnitt.

5.1.1 Fenomenografi

Fenomenografi i kvalitativ forskning innebär att ta reda på hur människor uppfattar olika aspekter av sin omvärld (Kihlström 2007, s. 157). Syftet med en fenomenografisk studie är att hitta variationer i och systematisera människors erfarenheter, hur de upplever eller uppfattar ett visst fenomen och vad de har tänkt och varit med om (Kihlström 2007, s. 157). Erfarenheter kan vara grundade i både teoretisk kunskap som praktiskt handlande. För att få information i en fenomenografisk studie krävs datainsamling, till exempel genom att intervjua personer inom det specifika ämnet (Kihlström 2007, s. 157-159). I denna studie var det intressant att undersöka och få en förståelse för bildlärares erfarenheter och åsikter om digitala verktyg och medier i bildundervisningen och om det påverkar det analoga bildskapandet i bildundervisningen, detta undersöktes genom intervjuer. Precis som Kihlström (2007, s. 161) menar är det viktigt att intervjuaren är medveten om intervjuens riktning och fokuserar på att frågorna blir besvarade och att intervjun bör ha formen av en dialog.

5.2 Kvalitativ intervju

Vid utformande av semistrukturerade intervjuer har forskaren en lista över intervjufrågor som ska beröras men intervjupersonen har stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt. Frågor som inte står med i intervjun kan också ställas om intervjuaren anknyter till något som intervjupersonen sagt (Bryman 2018, s. 563). Vid en kvalitativ studie är det mycket vanligt att forskaren väljer att använda sig av semistrukturerade intervjuer. Det ger utrymme för att fråga intervjudeltagaren följdfrågor om denne finner det nödvändigt. Ofta ställs följdfrågor för att informanten ska kunna utveckla sina svar, vara mer konkret eller låta informanten ta upp ämnen och utveckla resonemang (Larsen 2018, s. 139). I den här studien har

semistrukturerade intervjuer gjorts med fem bildlärare på både gymnasiet och grundskolan. De semistrukturerade intervjuerna tillämpades för att ta del av deras uppfattningar om digitaliseringen i bildämnet och hur de förhåller sig till det analoga respektive digitala bildskapandet. När forskaren ställer intervjufrågor är det viktigt att tänka igenom *vad* som ska frågas och hur frågorna ska formuleras. Det är vanligt att börja intervjun med att fråga ålder, kön, utbildning och arbetslivserfarenhet för att det är lätta frågor att svara på och ger en mjuk öppning av intervjun (Larsen 2018, s. 142). I intervjufrågorna till den här studien frågades först om bildläraren var behörig/obehörig och sedan hur länge deltagarna hade jobbat som bildlärare för att få en mjuk öppning av intervjun (Larsen 2018, s. 142). Främmande ord och fackuttryck bör undvikas för att deltagaren ska förstå och kunna svara på alla intervjufrågor. Begreppen digitalisering, digitala verktyg och medier förklarades både i skrift (se bilaga 2) och innan intervjun började. Den som intervjuas måste känna sig trygg i intervjusituationen, hen ska inte uppleva sig bli bedömd eller utvärderad, uppfattad som okunnig eller ofullkomlig. Därför är det viktigt att intervjuaren tänker på hur hen ställer frågorna och hur dem är formulerade (Larsen 2018, s. 142-143). Intervjuns största nackdel är intervjueffekten eller kontrolleffekten, det är viktigt att inte låta sina egna uppfattningar skina igenom under intervjun. Forskaren bör även vara uppmuntrande och låta deltagaren prata fritt under samtalet och inte bli irriterad om samtalet glider in på ett annat spår (Larsen 2018, s. 144).

5.3 Urval och genomförande

De deltagande bildlärarna är verksamma och utbildade bildlärare både på gymnasiet och grundskolan och skolorna ligger i mellersta Sverige. Förfrågan skickades via mail till gymnasiet där två av informanterna tackade ja till att delta i studien. På grundskolan skickades mail till en av de tre verksamma bildlärarna som tackade ja och genom snöbollsurval förfrågades två till informanter. Snöbollsurval betyder att en av deltagarna i studien kan föreslå andra deltagare som har erfarenhet eller egenskaper inom det specifika området som är relevant för undersökningen (Bryman 2018, s. 504). Totalt deltog fem bildlärare i studien, vilket bedömdes räcka med tanke på tidsramen för den här uppsatsen. Alla intervjuer skedde ansikte mot ansikte och ägde rum i skolorna som bildlärarna är verksamma i och det tog mellan femton till fyrtio minuter att genomföra intervjun med bildlärarna som alla var engagerade och visade ett intresse för studiens tema. Intervjufrågorna ställdes i samma ordning med alla deltagare för att det skulle bli lättare att hantera det insamlade materialet och kunna jämföra deras svar (se bilaga 2). Intervjuerna har även spelats in på en smartphone och sedan har det insamlade materialet bearbetats, detta för att lättare kunna koncentrera på samtalet än att behöva föra anteckningar (Bryman 2018, s. 578).

5.4 Studiens informanter

Deltagarnas namn i den här intervjustudien har enligt de etiska principerna blivit fingerade för att låta deltagarna vara anonyma (Bryman 2018, s. 170). Deltagarna kommer att benämnas som L1, L2, L3, L4 och L5 i den löpande texten.

Lärare 1 arbetar i en kommunal skola och är utbildad och legitimerad bildlärare. Undervisar i bildämnet på gymnasiet och har 18 års erfarenhet som utbildad bildlärare. Intervjun genomfördes 26 november 2019 och tog 15 minuter.

Lärare 2 arbetar i en kommunal gymnasieskola och är utbildad och legitimerad bildlärare sedan 10 år tillbaka. Intervjun tog 24 minuter och genomfördes den 26 november 2019.

Lärare 3 jobbar på en kommunal grundskola och är utbildad och legitimerad i bild sedan 4,5 år tillbaka. Intervjun genomfördes den 25 november 2019 och tog 37 minuter.

Lärare 4 är verksam bildlärare på en kommunal skola. Arbetar på grundskolan och är utbildad och legitimerad bildlärare sedan 13 år tillbaka. Intervjun tog 30 minuter och genomfördes den 25 november 2019.

Lärare 5 har jobbat som bildlärare i 20 år och har varit legitimerad bildlärare i 2,5 år. Arbetar i en kommunal grundskola. Intervjun tog 39 minuter och genomfördes den 25 november 2019.

5.5 Bearbetning av material

Intervjuerna spelades in för att lättare kunna hantera intervjupersonernas svar med deras egna ord. Om bara anteckningar används är det lätt att intervjuaren inte får med speciella fraser och uttryck hos deltagaren. Intervjuaren kan dessutom vara lyhörd och fånga deltagarens svar och följa upp dessa på olika sätt med hjälp av att spela in samtalen (Bryman 2018, s. 566). Eftersom att syftet för denna studie var att undersöka bildlärares uppfattningar om digitalisering i bildämnet och hur det påverkar det analoga bildskapandet var det viktigt att spela in intervjuerna för att få reda på *vad* deltagarna säger om ämnet och *hur* de säger det (Bryman 2018, s. 577). Det citat som var mest intressant för den här studien tidskodades och skrevs ned i ett blockcitat. Även om en av intervjuerna endast tog 15 minuter att genomföra var deltagarens svar viktig för studien, även kortare intervjuer kan ge viktig information (Bryman 2018, s. 578).

5.6 Forskningsetiska överväganden

I en vetenskaplig studie behöver forskaren göra forskningsetiska överväganden som rör frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet (Bryman 2018, s. 170). Vetenskapsrådet har listat de fyra forskningsetiska principerna som krävs vid en forskning, dessa krav är informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002, s. 6). Dessa krav redovisas nedan:

Informationskravet innebär att forskaren informerar uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om deras uppgift i projektet och vad för villkor som gäller vid deltagande. Forskaren upplyser även om att deltagandet är frivilligt och att deltagaren när som helst kan avbryta sin medverkan i undersökningen (Vetenskapsrådet 2002, s. 7).

Samtyckekravet menas att deltagarna har rätt att själva bestämma över sitt deltagande, hur länge de vill vara med och på vilka villkor de skall delta, deltagarna ska även kunna avbyta sin medverkan utan att det ska ha några negativa följder. Om deltagarna väljer att avbryta sitt deltagande får de inte utsättas för otillbörlig påtryckning eller påverkan. (Vetenskapsrådet 2002, s. 10). Om deltagarna är under 15 år ska samtycke dessutom inhämtas från förälder eller vårdnadshavare (Vetenskapsrådet 2002, s. 9).

Konfidentialitetskravet innebär att personuppgifter skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem och tystnadsplikt gäller beträffande sådana uppgifter. Alla uppgifter om identifierbara personer ska antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant

sätt att det inte går att identifieras av någon utomstående. Det innebär att det ska vara praktiskt omöjligt för utomstående att komma åt uppgifterna (Vetenskapsrådet 2002, s. 12).

Nyttjandekravet syftar till att enskilda uppgifter från det insamlade materialet i forskningen inte får användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke- vetenskapliga syften. Personuppgifter som samlas in för forskningsändamål får inte användas på ett sådant sätt att det kan direkt påverka deltagaren utom vid ett särskilt medgivande av den berörda deltagaren (Vetenskapsrådet 2002, s. 14).

Forskaren har ansvar för att all insamling och lagring av personuppgifter sker på ett tryggt sätt och ansvarar även för att de forskningsetiska principerna efterföljs (Vetenskapsrådet 2017, s. 74). Anmälan om insamling och lagring av personuppgifter anmäldes till högskolans dataskyddombud. Det finns vissa situationer när insyn i forskningsmaterialet är befogat och nödvändigt. Det kan exempelvis handla om att andra forskare behöver styrka det vetenskapliga resultatet, en fakultetsopponent vid en disputation kan begära att få ta del av underlaget eller om det finns en misstanke om vetenskaplig oredlighet (Vetenskapsrådet 2017, s. 41). Syftet med intervjuerna var att samla in information till studien och det insamlade materialet bevarades inte längre än nödvändigt (Vetenskapsrådet 2017, s. 71). Deltagarna i den här studien blev informerade via ett informationsbrev (se bilaga) där upplysning om informerat samtycke, anonymitet och fingerade namn kommer att användas i den här studien (Vetenskapsrådet 2017, s. 17). Deltagarna benämns Lärare 1 (L1), Lärare 2 (L2), Lärare 3 (L3), Lärare 4 (L4) och Lärare 5 (L5) i syfte att avidentifieras. Skolornas namn eller ort anges inte och uppgifterna som har blivit insamlade om informanterna används endast för den här forskningsstudien.

5.7 Validitet och reliabilitet

Enligt Larsen (2018, s. 129) handlar validiteten i en studie om relevans eller giltighet. Validitet i kvalitativa studier handlar om bekräftelsebarhet, trovärdighet och överföringsvärde. För att förenkla begreppet validitet i en studie kan det beskrivas i vilken grad forskaren undersöker det som ska undersökas. Validiteten handlar också om att samla in data som är relevant för problemformuleringen så att slutsatserna som dras blir giltiga och om de frågor som ställs i studien ger svar på det som ska undersökas. En kvalitativ studie har som mål att både beskriva och tolka det som studeras och om de tolkningarna är giltiga för den verklighet som har studerats, på detta sätt kan studiens trovärdighet mätas. För att säkra en hög validitet genom kvalitativa undersökningar kan intervjufrågor korrigeras om forskaren upptäcker att det finns andra moment än de ursprungliga som kan vara viktiga vid problemformuleringen. Genom att informanterna får tala fritt och ta upp saker som de själva anser är viktiga kan det bidra till information som kan ge ett bättre underlag för att dra slutsatser i studien (Larsen 2018, s. 130). De ovannämnda aspekterna har i den här studien tagits hänsyn till och mer information från informanterna har bidragit till studiens resultat om bildlärares uppfattningar om digitaliseringen i bildämnet.

Reliabilitet i en studie handlar om noggrannhet och pålitlighet. Forskaren kan säkerställa en hög reliabilitet genom att vara noggrann vid databehandlingen, hålla ordning på intervjudata och undvika att blanda ihop vem som har sagt vad (Larsen 2018, s. 131-132). I den här studien har intervjufrågorna varit tydliga och begripliga. Det insamlade materialet har avlyssnats flera gånger per intervju och svaren skrevs ned för att undvika att blanda ihop vem som har sagt vad, sedan jämfördes deltagarnas svar med varandra, detta för att säkra en så hög reliabilitet som möjligt.

5.8 Generaliserbarhet

Enligt Bryman (2018, s. 488) är den kvalitativa forskningen inriktad på generering av teorier och inte prövning av teori. Bryman (2018, s. 488) menar även att den kvalitativa undersökningen strävar efter förståelse av beteende, värderingar och åsikter av den kontext i vilken undersökningen genomförs. Denna studies resultat kan inte generaliseras och heller inte representera en viss grupp till en relevant population på grund av att det endast var fem informanter som deltog (Bryman 2018, s. 488). Studiens resultat har därför generaliserats till teorier och inte till en viss population (Bryman 2018, s. 227). Den kvalitativa studien lägger större vikt på ord vid insamling och analys av data, till skillnad mot den kvantitativa forskningen som fokuserar på siffror (Bryman 2018, s. 454).

6. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras studiens resultat och analys. Studiens syfte var att undersöka bildlärares uppfattningar om digitaliseringen i bildämnet och om digitaliseringen påverkar det analoga bildskapandet, samt hur bildlärarna ser på hur bildundervisningen kan bedrivas i det digitaliserade samhället. Det sociokulturella perspektivet är den teori som har använts för analysen av denna studie. Fem bildlärare intervjuades och för att få fram resultatet och ge svar på frågeställningarna har olika teman bildats.

6.1 Digitaliseringen av bildämnet- fördel och nackdelar

Bildlärares olika uppfattningar om digitaliseringens för- och nackdelar av bildämnet skiljer sig åt. L1 ser digitaliseringens fördelar som ett nätverk där digitaliseringens möjligheter gör att information har lättare att komma ut. Vid frågan om vad L1 ser som fördelar och nackdelar med digitaliseringen av bildämnet blir svaret:

”Lite mer upplyst att människor så att säga har lättare...det blir ju ett nätverkande, digitaliseringen gör att folk har lättare att ta kontakt med varandra, man har lättare att komma ut med olika information...så på så sätt är det ju viktigt...men sen är det ju viktigt att vi som pedagoger är någon form utav gatekeeper, att vi försöker organisera i den här digitaliserings djungeln, vad bilder gör och hur bilder påverkar...Det finns väl inga nackdelar med förändring egentligen, det är väl hur vi anpassa oss till förändring och vad vi låter oss påverkas och vad vi påverkar. Hela ämnets syfte är ju att skapa så att säga en medvetenhet i den här djungeln utav bild och visualiseringar och det är klart att det är mer komplext, både med material och med digitaliseringen med tidningar och media och så där, det är mer att förhålla sig till...” (L1, 00:55-02:34).

L1 anser inte att det finns några egentliga nackdelar med digitaliseringen, det är mer hur bildlärare anpassar sig efter den förändringen som digitaliseringen medför och gör eleverna medvetna om hur bilder påverkar oss. Däremot ser L1 som en nackdel att användning av digitala verktyg och medier i bildundervisningen kan vara en distraktion, där eleverna använder sina datorer och mobiltelefoner till att göra annat än det som ska göras i bildundervisningen.

L1 ser att användning av digitala verktyg och medier ger otroligt mycket fördelar med att det är lättare för eleverna att använda nätet för att hitta inspirationsbilder och information om olika saker. Även L2 menar att fördelarna med digitaliseringen av bildämnet är att eleverna lättare kan hitta inspirationsbilder, eleverna lättare kan komma åt uppgifter genom

exempelvis lärplattform och att eleverna på ett enklare sätt kan göra om bilder i olika genrer och använda olika redovisningsformer med hjälp av olika digitala verktyg. L2 menar att nackdelar med användning av digitala verktyg är att det kan ta bort fokus från träningen mellan handen och ögat. När eleverna skapar på analog väg så uppstår ett samtal kring bilden och det blir en träning mellan handen och ögat, det anser inte L2 kan uppstå på samma sätt med digitala verktyg i bildundervisningen.

”Vårt ämne kan väl få vara lite heligt, man kommer, man visar, man berättar, man har så att säga levande bildexempel...i många andra ämnen är ju hela kurser uppbyggda med en digital läroplattform...man behöver knappt ens ha en lärare, det ligger där börja jobba upp med skärmen...jag tycker ju att det finns en dynamik i att inte ha (digital läroplattform) och det blir så fina samtal också när eleverna sitter och arbetar med händerna...Jag är inte anti att jobba digitalt men jag tror på kombinationen också, att jobba vidare med bilder digitalt från ett analogt men att börja helt från början, jag tycker att nummer ett är att öva på att se vad man ska göra det är grunden, sen kan man jobba vidare. Du kommer aldrig få bra digitala bilder annars det blir fel håll att börja där” (L2, 04:27- 06:28).

L3 anser precis som L1 att användning av digitala verktyg som datorer och mobiltelefoner i bildundervisningen lätt kan vara distraherande för eleverna men att fördelen är att eleverna lätt kan använda sina datorer eller mobiltelefoner till att söka inspiration.

”Då handlar det ju mest om ordning och sådana saker, det är ju mobilanvändande som kan vara till en nackdel ibland och eleverna glömmar bort att de ska jobba, de sitter och letar efter låtar eller vad det nu är för någonting men det är också en fördel för det är snabbt och söka fakta och likaså om de behöver ha inspiration som när de ritar...Jag låter inte eleverna ha sin dator med sig till lektionen...jag tycker att de gör massa andra saker och så får man det som ett tjafs tycker jag...jag är inte så digitaliserad och känner nog lite motstånd och är det så att jag är osäker på någonting så blir det aldrig bra, utan jag måste känna att jag är säker på det jag ska göra när jag ska undervisa mina elever” (L3, 00:40- 04:41).

L4 använder sig mycket av projektorn med genomgångar, visar eleverna olika exempel och lägger in länkar till olika Youtube klipp som eleverna kan använda sig av i bildundervisningen och anser att det är till en fördel. Nackdelar med digitaliseringen i bildundervisningen anser L4 är tidskrävande och att de digitala verktygen som hen har till förfogande i sin bildundervisning är för gamla och ej uppdaterade.

”Fördelar med digitaliseringen i bildämnet är ju att jag använder projektorn vid genomgångar, visar Youtube klipp och inspirationsmaterial. Inför en lektion kan jag lägga ut en länk som eleverna kan titta på i förväg så de vet vad vi ska jobba med...Det tar tid och jag måste använda mycket av min fritid till att leta reda på nyheter för jag hinner inte det på min planeringstid. Sen vill jag ju förändra eller förnya mig så jag kan ju inte använda hur gammalt material som helst heller och nackdelen är också att vi har för gamla digitala verktyg, Ipads är för gamla och det tar för lång tid att ladda ned de program man vill ha” (L4, 05:15- 08:25).

L5 ser att digitaliseringens fördelar i bildämnet är att hen som lärare lättare kan hitta idéer till att göra nya bilduppgifter till eleverna, samt att eleverna lätt kan hitta inspirationsbilder med hjälp av sina datorer eller mobiltelefoner. L5 menar att en nackdel med digitalt bildskapande är att det är svårt att följa styrdokumentet (Lgr11, s. 8) och jobba med digitalt bildskapande när det inte finns tillräckligt med digitala verktyg att använda i bildundervisningen.

Alla bildlärarna i studien ser en stor fördel att eleverna kan använda sina datorer och mobiltelefoner till att hitta inspirationsbilder och information. Däremot är det en av de deltagande bildlärarna som inte låter sina elever använda datorn i bildundervisningen. Två av bildlärarna menar att en nackdel med digitaliseringen av bildämnet är att eleverna lätt blir distraherade och använder datorer och mobiltelefoner till att göra annat än skolarbete. Två av bildlärarna påpekar att de har för gamla eller för få digitala verktyg att använda sig av i bildundervisningen och väljer därför bort det digitala bildskapandet i bildundervisningen. En av bildlärarna anser att en av nackdelarna med det digitala bildskapandet av bildämnet är att träningen mellan handen och ögat blir förlegad.

6.2 Digitaliseringens förändring av bildämnet

Vid frågan om L1 ser någon förändring av bildämnet med digitaliseringen blir svaret:

”Bitvis ja, bättre tekniker, bättre kameror, bättre material som man använder sig av i själva undervisningen så har man mycket mer att förhålla sig till, medialt.” (L1, 00:27-00:47).

L1 tycker att digitaliseringen i bildämnet har förändrats bitvis, bättre kameror och bättre tekniker. L1 menar att i själva bildundervisningen har man som lärare mer att förhålla sig till med olika digitala material mot vad man hade förr. Olika analoga tekniker kan göras om med digital teknik anser L1. Däremot tycker L1 att olika sociala medier som följer med digitaliseringen är distraktioner i undervisningen, både för eleverna och för lärare.

”Jag tycker det är rätt så roligt med hårdvaran, med ny teknik....men man får vara uppdaterad. Man ska inte ha digitalisering för digitaliseringens skull... man kanske ska reflektera över varför man ska ha all hårdvara till, någonstans är det ju för att underlätta lärare och lärande” (L1, 09:50- 10:21).

L2 anser att redovisningsformer, bildredigering och kommunikation med eleverna är något som har förändrats i bildundervisningen med hjälp av digitala verktyg och medier. L3 menar att digitaliseringen har förändrat bildundervisningen i att den meningen att det är lättare för eleverna att hitta inspiration och information genom att använda sig av datorer eller mobiltelefoner. L3 påpekar att med den ökade digitaliseringen i skolan så märks det i bildämnet där eleverna ska använda händerna till att skapa. Om texter ska skrivas så har eleverna svårt att skriva för hand för att de är vana vid att knappa på en dator. L4 tycker precis som L2 att kommunikationen med eleverna har förändrats med hjälp av digitala verktyg och medier i bildundervisningen.

”Det egna lärarbetet har blivit jättestort, det ska läggas ut planeringar och det ska skrivas in lektions information. Men sen har det ju underlättat också för när man gör planeringar och lektionsgenomgångar så kan man återanvända dem. Digitaliseringen har ju funnits länge nu men ett tag så såg man till att eleverna hade datorkunskap och lärde sig det, idag tar man för givet att eleverna kan datorer, visst dem är duktiga på att spela och är duktiga på engelska men de kan inte det här vanliga” (L4, 01:21-03:01).

L4 ser att det egna lärarbetet har blivit stort och mycket mer krävs av läraren på grund av digitaliseringen i skolan. L4 påpekar även att digitaliseringen har funnits länge och skolan tar för givet att eleverna har datorkunskap för att de spelar datorspel och chattar på fritiden,

men det anser L4 att eleverna inte har. L5 tycker att digitaliseringen har förändrats i bildämnet på det sättet att det är lättare för eleverna att hitta bilder och inspiration på nätet. Det är även lättare för bildläraren att hitta filmer och instruktioner på datorn mycket mer än tidigare och som idag kan underlätta undervisningen i bild.

”Eleverna får bli lite mer självständiga och leta upp eller utgå ifrån instruktioner själva och det är framförallt det som jag tycker är en stor skillnad, förut var eleverna osäkra på vad de skulle skapa och hur saker såg ut men nu kan de titta på allt...på mina bildlektioner ska eleverna alltid ha med sig sina datorer men ibland har eleverna inte med sig någon dator då får de använda mobilen” (L5, 00:45- 01:18).

Bildlärarna ser alla någon förändring av bildämnet med digitaliseringen. Antingen det är lättare att hitta inspiration, information, instruktionsvideor eller om det handlar om bildanalys. En bildlärare pratar om förändring av digitaliseringen i bildundervisningen och att det är mycket mer att förhålla sig till. Samma bildlärare anser att det finns en distraktion i användningen av digitala verktyg och medier, där mobiltelefoner och datorer blir ett störningsmoment i bildundervisningen både för elever och lärare. Tre av bildlärarna menar att digitaliseringen ska hjälpa lärare och lärandet i bildundervisningen. Två av bildlärarna ser en förändring med digitalisering av bildämnet, framförallt när det gäller kommunikationen med eleverna, det är lättare att få ut information. En av bildlärarna påpekar att eleverna är mer vana vid att använda datorn när de skriver, istället för att använda penna och papper, vilket bildläraren menar hämmar den kreativa processen som uppstår när man skapar med händerna.

6.3 Kompetens inom digitalt bildskapande

Att få kompetensutveckling anser inte L1 är några problem att få och att det är upp till varje bildlärare att själva bestämma om det behövs för att kunna undervisa i digitalt bildskapande.

”Det hänger nog lite på om man vill hänga med i utvecklingen och att man hänger med lite grann och då kommer det där att man måste uppdatera sig lite grann” (L1, 07:19-07:30).

L2 ser inte kompetensutveckling som en omöjlighet på sin skola, men menar att det är köpstopp i kommunen just nu och att det beror på vad utbildningen kostar.

”Det här handlar ju också om att fortbilda sig själv eller får fortbilda sig, vilket man inte alltid får från sin arbetsplats men man måste ju fortbilda sig hela tiden...det sker mycket i utvecklingen” (L2, 02:54- 03:17).

L1 anser att eleverna får den digitala kompetens som styrdokumentet förespråkar. Även L2 anser att eleverna får den digitala kompetensen som styrdokumentet förespråkar och menar att eleverna oftast kan väldigt mycket med användning av digitala verktyg och medier och att det är lärarens uppgift att vägleda och guida dem i deras utveckling inom digitaliseringen i bildundervisningen. L3 anser inte att hen har så bra kompetens inom digitalt bildskapande.

”Det lilla jag har är från min utbildning och det är ju fyra terminer distans utbildning, exempelvis var vi inne och nosade bara i vissa program som Photoshop men jag undrar om jag skulle klara av någonting idag. Ska man då lära ut så måste det sitta hos mig först innan jag kan lära ut det, sen behöver man ju faktiskt inte kunna allting som lärare,

men man måste ju kunna grunden åtminstone. Men jag har ju heller inte frågat om kompetensutbildning” (L3, 14:28- 15:23).

L3 påpekar att det är viktigt att hen känner sig säker på digital bildskapande för att kunna undervisa i det, något som L3 inte känner att hen är idag. Även L5 tycker, precis som L3, att det är viktigt att läraren är säker på digitalt bildskapande för att det ska bli en bra bildundervisning. L4 får på sin skola gå en kompetensutveckling vartannat år men menar att den kompetensutveckling som finns inom digitalt bildskapande för bildlärare inte ger så mycket och inte är så uppdaterad. Både L3 och L4 tror att det nog inte skulle vara några problem om hen frågade om hen kunde få kompetensutveckling inom digitalt bildskapande. Däremot känner inte L3 att bildlärarna på hens skola har möjlighet att få det digitala material som krävs för en bra digital bildundervisning.

L3: Jag kan tänka mig att det finns jätte mycket saker som man skulle kunna använda i bildundervisningen men som jag inte har en aning om... jag tänker på så fina program som exempelvis Photoshop som skolan aldrig kommer att ha råd med...men sen finns det ju andra saker då men det hänger ju på att man ska vara duktig på det här med datorer” (L3, 05:10- 05:56).

Varken L3 och L5 tycker inte att eleverna får den digitala kunskapen som styrdokumentet förespråkar.

”Nej det tycker jag inte att de får, du ska väl låta de få jobba mer med exempelvis foto på ett mer avancerat sätt än vad jag låter de få göra och systemkameror har vi inte här på skolan” (L3, 30:04- 30:22).

”Styrdokumentet är ganska luddiga, det kanske räcker att eleverna söker på datorn när man tittar på vad styrdokumentet (Lgr11, s. 8) säger. Vad menar styrdokumentet med digital teknik, är det ritplattor eller sökmotor? Det är ju verkligen fritt att tolka känner jag, men jag tycker inte att eleverna får den digitala kompetensen, de kan ju inte ens skriva i ett word dokument och byta text snitt eller skicka ett word dokument till mig” (L5, 19:45- 20:33).

L4 anser att eleverna får den digitala kompetensen som styrdokumentet förespråkar till viss del på sin skola. Det material som krävs finns inte på skolan menar L3 och då är det svårt att undervisa eleverna i den tekniken.

”Skolan har ju inte pengar till dyra licenser som krävs för vissa digitala program...de pengar vi har nu i bilden räcker knappt till vanliga materialen...det finns ju hur mycket som helst man skulle kunna göra i materialväg om man hade pengarna till det” (L3, 23:27- 24:40).

Precis som L3 så påpekar L4 att den digitala bildundervisningen inte är lika aktuell på grund av att det är för dyrt för skolan.

”De senaste tre, fyra åren så har vi inte kunnat använda apparna för allting har kostat...allting har med ekonomi att göra så det är lite synd...nu finns det flera gratis appar men då får eleverna ladda ner det på sina egna mobiltelefoner istället för på Ipads som vi använde förut och då får man använda deras mobiler i undervisningen istället, nu har vi laptop bara. Vi har fått tillgång till femton stycken Ipads i bilden så att vi har halvklass, det är jättebra men det är gamla Ipads så då är inte det kompatibelt med de nya apparna så vi kan inte ladda ner dem.” (L4, 03:13- 04:18).

Även L5 menar att flera pedagogiskt bra appar och program som eleverna kan jobba med digitala verktyg och medier är för dyra för hans skola och därför jobbar inte L5 med digitalt bildskapande som hen skulle vilja göra egentligen. L5 tror inte att det skulle vara några problem och få en kompetensutveckling inom digitalt bildskapande om hen frågade men känner precis som L4 att utbildningen måste vara uppdaterad och givande för att de ska kunna arbeta med digitaliseringen i bildundervisningen på ett utvecklande sätt.

Samtliga bildlärare är alla överens om att digital kompetensutveckling inte skulle vara några problem att få om de frågade efter det. Däremot nämner fyra av de fem intervjuade bildlärarna att kompetensutveckling inom digitalt bildskapande bör vara uppdaterad för att bildlärarna ska kunna arbeta på ett utvecklande sätt i bildundervisningen. Material i form av digitala medier och digitala verktyg är något som tre av bildlärarna påpekar att skolan inte har råd med. Två av bildlärarna anser att eleverna får den digitala kompetensen som styrdokumentet (Gy11, s. 3) förespråkar. De andra tre bildlärarna tycker inte att eleverna får den digitala kompetensen som styrdokumentet (Lgr11, s. 8) förespråkar, de tre som inte tycker det arbetar alla på grundskolan.

6.4 Analogt respektive digitalt bildskapande i bildämnet

L1 anser inte att det går att jämföra det analoga bildskapandet med det digitala bildskapandet. Hen tycker att det kan vara två sätt att arbeta och det analoga bildskapandet och det digitala bildskapandet kan gå i varandra, där eleverna kan arbeta både manuellt och digitalt beroende på var uppgiften kräver.

”Det manuella bildskapandet är kanske något som så att säga ligger mer i nuet och i fokus och skapar en helt annan glädje och ett helt annat engagemang om man jämför med det digitala, ja det är svårt men jag tycker inte att det behöver finnas någonting (någon skillnad) egentligen” (L1, 03:20- 03:36).

L1 tycker att det som inte går att ersätta när det gäller det analoga bildskapandet är samma som känslan av att spela ett riktigt instrument eller läsa en riktig bok, det finns något speciellt med det analoga bildskapandet.

”Det är ju faktiskt någonting att ta på och det gör ju att man får ett flow, man har lättare att sitta i nuet och lättare att fokusera, det är ju mycket distraktioner när det gäller det digitala medier” (L1, 04:03-04:15).

L1 menar att det finns en tillfredställelse och glädje i att arbeta analogt, i att använda handen när man skriver något eller ritar på ett papper. Däremot påpekar L1 att för vissa elever kan digitala verktyg och medier underlätta i undervisningen. L2 menar att eleverna sitter vid sina skärmar överallt och då känns bildämnet som en fristad där eleverna får skapa med sina händer på analog väg.

”Ska du göra bra bilder, oavsett om de är för hand, analoga, eller digitala så måste du ha grunden att lära dig se, det blir inge bra digitala bilder, du kan inte börja där...och jag kan tycka att bildämnet får vara en fristad för dem (eleverna) sitter med sina skärmar överallt, alla lektioner princip och så får dem komma till ett ämne där de får använda handen” (L2, 01:25- 01:56).

Precis som L2 nämner L4 värdet av att eleverna lär sig grunderna i det analoga bildskapandet innan man kan gå över till det digitala bildskapandet.

”Handens arbete måste komma tillbaka, vi kör mycket grunder och förut pysslade eleverna mycket hemma och idag är det så smidigt att ge barnen en Ipad som dem kan använda. Det här kreativa, handen och hjärnan och finmotoriken minskar drastiskt...vissa elever kan knappt hålla i en penna när de kommer till bilden (L4, 15:17- 16:01).

L2 anser att det analoga bildskapandet är grunden för att använda digitala verktyg och medier i bildämnet, L2 påpekar att om grunden inte finns i det analoga bildskapandet så kommer inte de digitala bilderna att bli bra för att man måste öva på att träna med handen och ögat först. L2 tycker att det är viktigt att eleverna får skissa en idé först analogt för att sedan göra om eller förbättra i ett datorprogram som exempelvis Photoshop. Det i det analoga bildskapandet som inte går att ersätta med digitalt bildskapande är att jobba tredimensionellt, skuggteknik eller att jobba med måleri. L3 menar precis som L2 att det som inte går att ersätta i analogt bildskapande är att jobba med händerna.

L3: Att jobba med händerna, att skulptera eller jobba med akrylfärger, vattenfärger, det är ju en känsla du har som jag inte tycker att man kan ersätta med en dator...jag tycker att det känns mer kreativt att jobba med händerna, med pensel och färg” (L3, 06:10- 06:47).

När man arbetar med händerna så registrerar hjärnan det och det går inte att ersätta med det digitala bildskapandet menar L3.

”En grej med det analoga bildskapandet är att vissa elever inte kan uttrycka sig skriftligt men de kan uttrycka sig med sina händer och det kan bli hur bra som helst och dem kan få känna sig duktiga i ett ämne, alltså duktigare än kanske någon som är jätteduktig i matte eller i att skriva så kan de här eleverna få höja sig och få känna att de är faktiskt bättre än de här eleverna som kanske är bättre i andra ämnen” (L3, 13:33-14:06).

I det analoga bildskapandet använder vi händerna till att arbeta och skapa och det går inte att ersätta med det digitala bildskapandet menar L4. Vidare menar L4 att bilder kan förenklas med hjälp av digitala verktyg och medier men tycker att det analoga bildskapandet är viktigt att bevara och att det analoga och digitala bildskapandet kan kombineras i bildundervisningen.

”Man måste kunna grunderna, skuggteknik med blyerts exempelvis...man kan använda digitala tekniker för att underlätta men du kan ju inte ersätta det analoga bildskapandet, det är till en viss del men då blir det ju digitala bilder och en helt annan variant” (L4, 09:50- 10:16).

Även L5 menar att det digitala bildskapandet inte kan ersätta det analoga bildskapandet med exempelvis skuggteknik med blyerts penna, få fram nyanser eller att måla med vattenfärger, hantverk, skapa och skulptera. L5 menar precis som de andra bildlärarna att det analoga bildskapandet måste bevaras men att det går att kombinera analogt och digitalt bildskapande i bildundervisningen för att exempelvis förstärka en bild eller göra om en bild.

Det analoga bildskapandet går inte att jämföra med det digitala bildskapandet anser alla bildlärarna i den här studien. För att få en förståelse för det digitala bildskapandet behöver eleverna lära sig grunderna i det analoga bildskapandet först. Flera av bildlärarna är överens om att det digitala bildskapandet inte kan ersätta uttrycket du kan få när du skapar med analog teknik men att digitalt och analogt bildskapande kan kombineras för att förstärka eller göra om bilder.

7. Diskussion

I detta avsnitt diskuteras studiens resultat och hur dessa kan kopplas till det sociokulturella perspektivet som är den valda teorin för den här studien.

7.1 Metoddiskussion

Studiens syfte var att undersöka på vilket sätt bildlärarna anser att digitaliseringen påverkar eller förändrar bildundervisningen och vad bildlärarna anser är fördelar respektive nackdelar med digitaliseringen av bildämnet. En kvalitativ metod med ett induktivt förhållningsätt användes som metod för det här arbetet. Det innebär att urskilja olika människors upplevelser och föreställningar i det empiriska materialet (Kihlström 2007, s. 162). Studien inspirerades av en fenomenografisk metodansats och det är viktigt att intervjuaren är medveten om intervjuens riktning och fokuserar på att frågorna blir besvarade i form av en dialog (Kihlström 2007, s. 161). För att undvika egna tolkningar av det insamlade materialet har ovannämnda beskrivningar hållits i åtanke när lärarnas svar analyserades. Semistrukturerade intervjuer tillämpades i den här studien. Denna typ av intervju ger större möjlighet för informanterna att fördjupa sina svar och intervjuaren har möjlighet att ställa följdfrågor för att få utförligare svar (Larsen 2018, s. 139). Det var en utmaning att inte låta sina egna åsikter och uppfattningar lysa igenom under intervjun, särskilt när det blev korta svar från deltagarna och följdfrågor ställdes. Trots det anser jag inte att intervju-effekten påverkade deltagarnas svar (Larsen 2018, s. 144). Intervjufrågorna var utformade så att deltagarnas svar skulle kunna besvara det som skulle studeras och genom att informanterna fick tala fritt och ta upp saker som de själva ansåg vara viktiga bidrog det till viktiga slutsatser i studien. (Larsen 2018, s. 130). För att säkerställa en hög noggrannhet måste forskaren vara noggrann vid databehandling, hålla ordning på intervjudata och undvika att blanda ihop vem som sagt vad (Larsen 2018, s. 131-132). Intervjuerna har tidskodats och avlyssnats flera gånger för att säkerställa en hög noggrannhet och pålitlighet.

Fem verksamma bildlärare på både gymnasiet och grundskolan deltog i studien. Förfrågan om deltagande till studien skickades via mail till båda gymnasielärarna och en av de tre verksamma bildlärarna på grundskolan och genom snöbollsurval förfrågades två till informanter på grundskolan (Bryman 2018, s. 504). Trots att studien endast hade fem deltagare ansågs det materialet räcka för att besvara studiens frågeställningar och även med tanke på tidsramen för arbetet. Studiens urval gör det svårt att generalisera resultatet till alla lärare som undervisar i bildämnet på gymnasiet och grundskolan (Bryman 2018, s. 488). Därför har studien analyserats och beskrivits utifrån de deltagande bildlärarna i den här studien (Bryman 2018, s. 227).

7.2 Resultatdiskussion

Syftet med denna studie var att undersöka på vilket sätt digitaliseringen påverkar eller förändrar bildämnet bildundervisning och vad bildlärarna anser är fördelar och nackdelar med digitaliseringen av bildämnet. Undersökningen var inriktad mot verksamma bildlärare i både gymnasieskolan och grundskolan.

För att besvara studiens frågeställningar (se 2.0) utformades teman utifrån de svar som bildlärarna gav på intervjufrågorna. Studiens resultat diskuteras i relation till tidigare forskning och hur resultaten kan kopplas till teorin.

7.2.1 Digitaliseringen av bildämnet- fördel och nackdelar

Studiens resultat visar att samtliga av de deltagande bildlärarna ser digitaliseringen av bildämnet som en stor fördel med att eleverna kan använda sina mobiltelefoner och datorer till att hitta inspirationsbilder och söka information. Framförallt på grundskolan användes datorer och mobiltelefoner främst till att söka information och inspirationsbilder, detta i likhet med Marner och Örtengrens (2013, s. 39) studie, som visade att digital teknik används men oftast bara till att söka information och inspirationsbilder eller när läraren ska presentera ett ämnesområde. De nackdelar som två av de fem deltagande bildlärarna upplever med digitaliseringen av bildämnet är distraktioner som kan uppstå med användningen av digital teknik i bildundervisningen, eleverna använder datorer och mobiltelefoner till att göra annat än att arbeta med i bildundervisningen. I Marner och Örtengrens (2013, s. 34) studie såg man att bildlärare tar avstånd från digitaliseringen i bildämnet på grund av att den digitala tekniken ibland ses som underhållande lek och därmed minskar kreativiteten hos eleverna. En av nackdelarna som en av de deltagande bildlärarna uttryckte var att träningen mellan handen och ögat inte kan uppstå på samma sätt med digitala verktyg och medier, bildläraren menar att bildämnet kan få vara heligt. Detta i likhet med Marner och Örtengrens (2013, s. 38) studie som visade att bildlärare såg digital teknik som ett hot mot det analoga bildskapandet, det som ansågs vara heligt för bildämnet. Två bildlärare menar att det är brist på digitala resurser, vilket medför att bildlärarna inte använder digitalt bildskapande i bildundervisningen. Detta visar även Black och Brownings (2011, s. 19) och Marner och Örtengrens (2013, s. 34) (2015, s. 7) studier, där bildlärarna väljer bort en digital bildundervisning tack vare brist på resurser. Vygotskijs teori om det sociokulturella perspektivet visar att vi behöver ha tillgång till olika kompletterande medierade redskap och system som fungerar tillsammans eftersom att den digitala tekniken gör det möjligt för oss att använda bilder på nya och ganska revolutionerande sätt (Säljö 2014, s. 302).

7.2.2 Digitaliseringens förändring av bildämnet

Alla av de deltagande bildlärarna såg någon form av förändring av bildämnet med digitaliseringen, vare sig det är lättare att hitta inspiration, information eller visa eleverna instruktionsvideor. Två bildlärare ansåg att digitaliseringen av bildämnet ger bildlärarna en bättre kommunikation med eleverna där de lättare kan få ut information till eleverna. Detta liknar Hyléns (2010, s. 19-21) studie som visar att IKT-användning ger positiva skillnader i elevernas förmåga att bearbeta bland annat information. Interaktion och kommunikation är nycklar till lärande och utveckling vilket Vygotskij påpekar inom det sociokulturella perspektivet (Säljö 2014, s. 307). En av bildlärarna påpekar att eleverna är mer vana vid att använda datorn när de skriver, istället för att arbeta med penna och papper, vilket menar

bildläraren kan hämma den kreativa processen som framstår när man skapar med händerna. Detta är i likhet med Marner och Örtegrens (2013, s. 42) studie som också visade att färdigheter inom det analoga bildskapandet, som att använda händerna till att skapa, riskerar att gå förlorade om alltför ensidigt digitalt bildskapande förekommer i undervisningen. Dålig datorkunskap påpekades som en av digitaliseringens förändring, trots att digitaliseringen har funnits länge i skolan. Detta är i likhet med Hyléns (2010, s. 22) studie som visar digitaliseringen i skolan spelar en avgörande roll och skolan bör tillgodose och hjälpa eleverna med den digitala kunskapen för att de ska förstå och kunna använda digitala medier och verktyg för det framtida arbetslivet. Detta bekräftas även av Björck (2014 196) som menar att den snabba tekniska utvecklingen gör det nödvändigt för eleverna att få grundläggande tekniska kunskaper för att bli mediekunniga och ges möjlighet att aktivt medverka i samhällslivet. Även Vygotskijs teori beskriver att lärande och utveckling sker i samspel med olika aktiviteter, undervisningen i skolan är en normativ kunskap som bygger på olika värderingar och idéer om vad som är värdefull kunskap och vad människor bör kunna (Säljö 2014, s. 308). Det sociokulturella perspektivet betonar att skolans funktion är att göra människor delaktiga i samhällets kollektiva kunskaper som är nödvändiga i ett alltmer komplext samhälle (Säljö 2014, s. 309).

7.2.3 Kompetens inom digitalt bildskapande

Samtliga av de deltagande bildlärarna är överens om att de får digital kompetensutveckling om de frågade efter det. Däremot ser fyra av de fem bildlärarna att digital kompetensutveckling bör vara uppdaterad för att digitalt bildskapande ska kunna undervisas på ett utvecklande sätt i bildundervisningen. Detta stämmer överens med Black och Brownings (2011, s. 22) studie som visar att om eleverna ska få en så bra digital bildundervisning som möjligt krävs det att bildlärarna får en bra kompetensutveckling inom digitalt bildskapande. Vygotskijs teori inom det sociokulturella perspektivet är att en person behöver vara bekant med de olika kulturella redskap och förstå den medierade världen (Säljö 2014, s. 303). Den digitala kompetensen hos läraren är nyckeln till kunskaper som ger förutsättningar för att eleven ska förstå processer i natur och samhälle på ett betydelsefullt sätt (Säljö 2014, s. 304). Även Marner & Örtegrens (2015, s. 38) studie visade att bildlärare är i behov av kompetensutveckling, särskilt inom digitalt bildarbete. Bildlärarna saknar färdigheter i och kunskaper om digital bild (Marner & Örtegren 2015, s. 7). Endast två av de deltagande bildlärarna ansåg att eleverna fick den digitala kompetensen som styrdokumentet (Gy11, s. 3) förespråkar. De andra tre bildlärarna anser inte att eleverna får den digitala kompetensen som styrdokumentet (Lgr11, s. 8) förespråkar, de tre bildlärarna som inte ansåg det är alla verksamma bildlärare på grundskolan. Black och Brownings (2011, s. 20) studie visade att bildlärare som inte använder digitala medier och verktyg i undervisningen hindrar eleverna från att få den digitala kunskapen och kunna arbeta i den digitaliserade värld vi lever i nu. Detta bekräftas även av Björcks (2014, s. 199) studie som visade att den digitala kunskapen och det digitala bildarbetet behöver komma in i bildundervisningen för att eleverna ska få den digitala kompetensen i skolan och inte behöva lära sig den utanför skolan.

7.2.4 Analogt respektive digitalt bildskapande i bildämnet

Samtliga av de deltagande bildlärarna är överens om att det analoga bildskapandet inte går att ersätta med det digitala, däremot menar några av bildlärarna att det går att kombinera de båda för att förstärka eller förbättra en bild. I likhet med Marner och Örtegrens (2013, s.31-

32) studie som visar att traditionella målnings- och teckningsundervisning fortfarande har ett starkt grepp om bildundervisningen och arbete med digitala medier och verktyg är begränsat. Analog bildframställning präglar fortfarande bildundervisningen, medan digital bildundervisning fortfarande ses som ovanlig (Marner & Örtegren 2015, s. 180). Även Björcks (2014, s. 196) studie visade att förstärkning eller förbättring i ett bildredigeringsprogram ses som en unik möjlighet till den digitala bildundervisningen. Om inte eleverna lär sig grunderna i det analoga bildskapandet kan det aldrig bli bra digitala bilder enligt en av bildlärarna i den här studien. Detta kan ses som att bildämnet analoga tekniker utmanas av digitaliseringen i bildundervisningen (Marner & Örtegren 2013, s. 32-33). Inom det sociokulturella perspektivet menar man att människans medvetande är dynamiskt och föränderligt och speglar den omgivande kulturen både till innehåll och form, vi formas av traditioner och de ändras och utvecklas (Säljö 2014, s. 300). En av de deltagande bildlärarna menar att arbete med digitala verktyg och medier i bildundervisningen kan underlätta för vissa elever. En bild eller en teckning kan existera både på papper eller en datorskärm och båda kan ses som kulturella redskap som kan komplettera och fungera tillsammans (Säljö 2014, s. 301-302).

8. Sammanfattande slutsats

I det här avsnittet sammanfattas studiens resultat och diskussion. Syftet med denna studie var att undersöka bildlärares uppfattningar om digitaliseringen av bildämnet och om det analoga bildskapandet påverkas av användning av digitala verktyg och medier i bildundervisningen. Vygotskijs teori om det sociokulturella perspektivet har använts som teoretisk utgångspunkt i det här arbetet. Utifrån den teorin undersöktes bildlärares uppfattningar om digitaliseringens fördelar och nackdelar, samt vilken uppfattning bildlärarna hade om det analoga bildskapandet påverkades av användning av digitala verktyg och medier i bildundervisningen. Metoden för detta arbete bestod i semistrukturerade intervjuer.

Vad anser bildlärare att det finns för fördelar och nackdelar med användning av digitala verktyg och medier i bildundervisningen? Det visar sig i den här studien att bildlärare främst ser information och inspirationssökning som den största fördelen med digitaliseringen av bildämnet, samt att bildlärarna lättare kan kommunicera med eleverna för att få ut information. Nackdelar som bildlärare ser med digitaliseringen av bildämnet är distraktioner som uppstår med användning av digital teknik och även brist på resurser var en bidragande orsak till att digital bildundervisning inte utförs och därmed får eleverna inte den digitala kompetensen som styrdokumentet förespråkar. Undersökningen visade att grundskoleelever inte får den digitala kompetensen som styrdokumentet förespråkar men däremot får gymnasieelever det, enligt de deltagande bildlärarna. Däremot anser alla bildlärarna i studien att det inte skulle vara några problem att få kompetensutveckling inom digitalt bildskapande om de ville. Detta skulle kunna tyda på att grundskolelärarna inte har ett intresse för att arbeta med digitaliseringen i bildämnet eftersom att det är de av bildlärarna som inte heller tycker att eleverna får den digitala kompetensen som styrdokumentet förespråkar. Studien visade att bildlärare på grundskolan känner ett visst obehag av att undervisa i digital teknik, vilket även Dunkels (se 1.0) bekräftar i inledningen av den här studien.

På vilka sätt uppfattar bildlärare att användning av digitala verktyg och medier i bildundervisningen påverkar det analoga skapandet? Frågeställningen besvarades med att digitalt bildskapande fortfarande ses som ett hot mot det analoga bildskapandet, där träningen mellan handen och ögat ses som en viktig faktor att lära sig innan en digital bildundervisning

kan genomföras. I den här undersökningen ser bildlärarna fortfarande det analoga bildskapandet som grunden för bildämnet och att det inte går att ersätta med digitala verktyg och medier, men däremot anser bildlärarna att det går att kombinera de båda för en djupare kunskapsutveckling i bildämnet. Detta bekräftas även av Lundborg (2019, s. 10-11) där handens intelligens är något som måste tränas upp och det går inte att uppnå med enbart en digital bildundervisning, det måste finnas en balans mellan analogt och digitalt bildskapande. I likhet med min egen uppfattning måste grunderna för det analoga bildskapandet läras ut först innan en digital bildundervisning kan genomföras.

Sammanfattningsvis har denna undersökning gett mig en bra uppfattning av hur andra bildlärare ser på digitaliseringen av bildämnet. Digitala resurser är kostsamma investeringar för bildämnet, det bör finnas en balans mellan analogt och digitalt bildskapande och kompetensutveckling krävs för att eleverna ska få den digitala kompetens som styrdokumentet förespråkar. Med denna insikt kommer jag som blivande bildlärare att försöka hitta bra digitala lösningar och höja min egen kompetens inom digitalt bildskapande för att eleverna ska få den digitala kompetensen som krävs för en utvecklande framtid.

8.1 Förslag till vidare forskning

För framtida forskning skulle det vara intressant att göra en undersökning om hur eleverna uppfattar digitaliseringen i bildämnet och vilka uppfattningar de har om en digital bildundervisning. Det skulle även vara intressant att ställa elevernas uppfattningar om digitaliseringen av bildämnet i relation till vad styrdokumentet förespråkar.

9. Referenslista

Björck, Catrine (2014). "Klicka där!" [Elektronisk resurs]: en studie om bildundervisning med datorer. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2014. Tillgänglig på internet: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:706466/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2020-01-21).

Black, Joanna & Browning, Kathy (2011). "Creativity in Digital Art Education Teaching Practices". *Art Education*, vol. 64, no. 5, pp. 19-34. Tillgänglig på internet: <https://www.doralacademyprep.org/ourpages/auto/2014/11/10/55720979/Creativity%20in%20Digital%20Art%20Education.pdf> (Hämtad 2019-12-26).

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber.

Dunkels, Elza (2018). *Vad gör unga på nätet?. 3., [uppdaterade] uppl.* Malmö: Gleerups Utbildning.

Gy11 (2011). *Läroplan för gymnasieskolan 2011*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på internet: <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan> (Hämtad 2019-12-13).

Hylén, Jan (2010). *Digitaliseringen av skolan*. 1. Uppl. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Thomas, Lindgren, Simon & Hellman, Anette (2013). *Nya uppväxtvillkor: samhälle och individ i förändring*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Kihlström, Sonja. 2007. Fenomenografi som forskningsansats. I Björkdahl Ordell, Susanne, Dimenäs, Jörgen & Davidsson, Birgitta (2007). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Larsen, Ann Kristin (2018). *Metod helt enkelt: en introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Andra upplagan Malmö: Gleerups.

Lgr 11 (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: reviderad 2019*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på internet: <https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2019/laroplan-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet-reviderad-2019> (Hämtad 2019-12-11).

Lindström, Susanne (2017). *Digitala resurser i bildämnet: En kvalitativ intervjuundersökning om digitalt bildskapande i grundskolans bildundervisning*. Studentuppsats. Tillgänglig på internet: <http://du.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1162696&dswid=-5876> (Hämtad 2020-01-17).

Lundborg, Göran (2011). *Handen och hjärnan: från Lucys tumme till den tankestyrda robothanden*. Stockholm: Atlantis.

Lundborg, Göran. (2016). "Handen spelar huvudrollen i hjärnan". *Pedagogiska Magasinet*. Tillgänglig på internet: <https://pedagogiskamagasinet.se/handen-spelar-huvudrollen-i-hjarnan/> (Hämtad 2019-11-21).

Lundborg, Göran (2019). *Handen i den digitala världen*. Stockholm: Carlssons.

Lundgren, Ulf P., Säljö, Roger & Liberg, Caroline (red.) (2014). *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. 3., [rev. och uppdaterade] utg. Stockholm: Natur & kultur.

Märner, Anders & Örtengren, Hans. red., (2013). KLÄM: Konferenstexter om Lärande, Ämnesdidaktik och Mediebruk, Umeå. Tillgänglig på internet: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:623028/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-12-13).

Märner, Anders, Örtengren, Hans. (2015). *Bild i grundskolan [Elektronisk resurs] : en nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-111924> (Hämtad 2020-01-21).

Märner, Anders, Örtengren, Hans. (2017). Digitaliseringen av bildämnet. I Gunnar Åsén (red.). *Bildundervisning och lärande genom bilder*. Stockholm: Liber, 58-72.

Nilsson, Pernilla. (2019). "Digitalt laboratorium i Halmstad". *Pedagogiska Magasinet*. 4 november.

Skolverket. (2011a). *Kursplan. Bild- Gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på internet: https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=1530314731%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DBIL%26courseCode%3DBILBIL0%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa92a3#anchor_BILBIL0 (Hämtad 2019-12-12).

Skolverket. (2011b). *Kursplan. Bild- Grundskolan*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på internet: <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=1530314731%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRBIL01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa219f> (Hämtad 2019-12-12).

Skolverket. (2020). *Digital kompetens i bildämnet*. Skolverket. Tillgänglig på internet: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/digital-kompetens-och-bild> (Hämtad 2020-01-21).

Säljö, Roger. (2014). Den lärande människan- teoretiska traditioner. I Ulf P., Säljö, Roger & Liberg, Caroline (red.). *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. 3., [rev. och uppdaterade] utg. Stockholm: Natur & kultur.

UNESCO. (2019). *Vi behöver arbeta bort den digitala analfabetismen*. Paris: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization, UNESCO. Tillgänglig på internet: <https://www.unesco.se/vi-behoover-arbeta-bort-den-digitala-analfabetismen/> (Hämtad 2019-11-14).

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Tillgänglig på internet: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (Hämtad 2019-11-22).

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Tillgänglig på internet: https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf (Hämtad 2019-12-03).

Åsén, Gunnar (red.) (2017). *Bildundervisning och lärande genom bilder*. Första upplagan Stockholm: Liber.

10. Bilagor

10.1 Bilaga 1- Informationsbrev

Information samt en förfrågan om medverkan i en intervjustudie med titeln:

Digitaliseringen i Bildämnet- Fördel eller Nackdel?

En kvalitativ intervjuundersökning om bildlärares uppfattning om digitaliseringen i Bildämnet.

Hej!

Jag heter Susanne Lindström och skriver mitt examensarbete på grundnivå inom ämnet Bild på Högskolan Dalarna. Vi bildlärare står inför ett alltmer digitalt samhälle och därför är syftet med studien att ta reda på bildlärares uppfattningar om digitaliseringen i Bildämnet och om det analoga bildskapandet påverkas av det digitala. Jag är intresserad av att få veta mer om just dina synpunkter och erfarenheter kring detta område. Undersökningen kommer att genomföras i en intervju, vilket uppskattas ta cirka 30 minuter.

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning. Deltagandet är frivilligt och du kan närsomhelst välja att avbryta ditt deltagande utan motivering om varför. Allt insamlat material kommer att behandlas och besvaras konfidentiellt och fingerade namn kommer att användas för dig som deltagande i studien. Som intervjudeltagare har du möjlighet att ta del av resultaten i den färdiga uppsatsen. I examensarbetet kommer alla deltagare, skolor och städer vara anonyma för att säkerställa att ingen person eller plats kan identifieras. Undersökningen kommer att presenteras i form av ett examensarbete vid Högskolan Dalarna och publiceras i forskningsplattformen Diva.

Vidare upplysningar lämnas av:

Student: Susanne Lindström

E-post:

Telefon:

Handledare: Sol Morén

E-post: smr@du.se

Telefon:

Ja, jag vill delta i studien:

Underskrift deltagare

Ort och datum

10.2 Bilaga 2- Intervjufrågor

Intervjufrågor

Med digitalisering/digitala verktyg/medier menas datorer, mobiltelefoner, systemkameror/videokameror, appar, iPads m.m.

Är du behörig/legitimerad bildlärare?

Hur länge har du jobbat som bildlärare?

Upplever du att dina bildlektioner har förändrats genom ökad digitalisering i samhället?

Vad ser du som fördelar med digitaliseringen i bildämnet?

Vad ser du som nackdelar med digitaliseringen i bildämnet?

Vad av det analoga bildskapandet går inte att ersätta med det digitala?

Vad ser du för didaktiska fördelar med det analoga bildskapandet?

Vilka digitala verktyg/medier tycker du att du har nytta av som bildlärare? Varför?

Får du som lärare den kompetensutveckling som behövs för att använda digitala verktyg och medier i bildundervisningen?

Hur tycker du att digitalt och analogt bildskapande kan samverka för att vi ska få en djupare kunskap i bildämnet?

Anser du att eleverna får den digitala kunskapen som styrdokumenterna förespråkar?

”Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt kunna värdera information. Utbildningen ska därigenom ge eleverna förutsättningar att utveckla *digital kompetens*...” (Lgr11, s.8).

”I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information.”(Gyl1, s. 3).